
MALÁ HRAČKA – VELKÉ NÁSLEDKY

DUŠAN DUŠEK

Pri zápalkách nie je dôležitý ich počet, ale to, ako ubúdajú, či je v škatuľke aspoň jedna – tá posledná. So zbieraním nálepiek je to iné, tam ide o pribúdanie, každá nová je vždy vítaná.

Od 17. februára do polovice apríla si mohli návštevníci Salónu fotografie prezrieť výstavu zápalkových nálepiek Match box art Made in Czechoslovakia. Kolekcia obsahovala 1344 nálepiek z 50. a 60. rokov minulého storočia a pochádza z rozsiahlejšej súkromnej zbierky, ktorú zhromaždil Ján Litvák starší. Časopis Fragment prinesie v každom tohtoročnom čísle texty inšpirované týmito miniatúrnymi obrázkami. Vo svojom čase plnili úlohu propagandy, reklamy, pracovných náborov a horlivo nabádali k životu rozumnému za každú cenu. Dnes mnohé tieto slogany znejú už komicky. Sú však zároveň aj unikátnou prehliadkou dobovej grafiky, newspeaku, ako aj štátneho uvažovania nad človečikom, ktorý mal byť rozdrvený päťou robotníckej a roľníckej triedy pri každom vybočení zo šiku slušných a poslušných. Nepripomínajú vám niektoré z týchto komických hesiel aj niečo z čias hlboko dnešných, a nikdy inak?

Dušan Dušek **SAFETY MATCH**

Počty

Zbierali sme nálepky zo zápalkových škatuliek, no radšej sme mali samotné zápalky – už len to, koľko ich v jednej škatuľke bolo, nás vždy tešilo. Päťdesiat? Asi tak; asi toľko. Určite som ich niekoľkokrát spočítal, ale presné číslo si už nepamätám. Mohol by som to urobiť aj teraz, pre istotu to však neurobím, čo keď je ich naozaj päťdesiat? Z bohatej a vábnej neistoty by sa stala zbytočná a presná istota. Pri zápalkách nie je dôležitý ich počet, ale to, ako ubúdajú, či je v škatuľke aspoň jedna – tá posledná. So zbieraním nálepiek je to iné, tam ide o pribúdanie, každá nová je vždy vítaná.

Tabak

Jedna z prvých nálepiek, na ktoré si pamätám, je žlto-červený obrázok s fajkou. THE PIPE (čítaj the pipe). Z tejto zápalkovej škatuľky vždy vyskakoval môj starý otec. Nikto iný z rodiny fajku nefajčil. Chodil som s ním kupovať tabak Taras Buľba (v papierovom balíčku – s obrázkom atamana: na hlave mal baranicu). Zároveň s tabakom sme kupovali aj šetriče, čo boli tenučké hnedasté papieriky v tvare kruhu, priemer okolo desať centimetrov, do nich sa vždy zabalila štipka narezaných tabakových listov, urobila sa z nich guľôčka a vopchala sa do fajky. Potom prichádzala k slovu zápalka. Stačilo ju potiahnuť po bočnej strane škatuľky. Vzbĺkla už pri prvom svojom písme z – a potom už páčila. Po dohorení sa jej plameň premenil na modrý dym. Inokedy si starý otec kupoval viržinky. Hneď po pripálení zavrel oči,

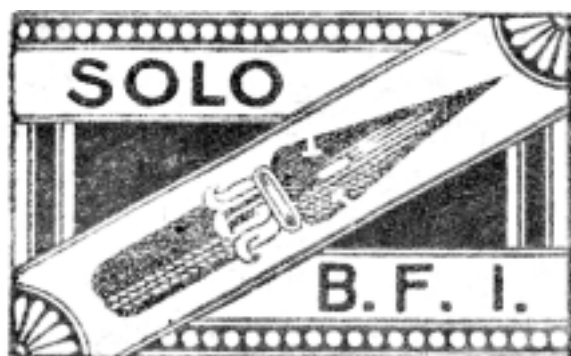
aby ho v nich neštípal prvý dym, spustil viečka – a blažene zabafal. (To sa mi hodí, kým ich otvorí, zapálím si svoju prvú mentolku v živote a poviem si: to je niečo celkom iné ako suché kukuričné vlasy v gaštanovej fajke. A spomeniem si ešte na jedného spolufajkára starého otca, pána Golvicera, veľkého futbalového fanúšika, ktorý mal prezývku Vycerzubygól.)

Udržiavanie ohňa

Mama mala zápalky vždy poruke. Presnejšie: v malom vrecku na kuchynskej zástere. Siahla po ne – a už pri tomto pohybe sa čosi zalesklo: svadobný prsteň, obrúčka. Podobná farba – zlatá – je aj v ohni. Predstavujem si, že nálepka na jej zápalkách je tá s dievčinou v kroji, so stužkou vo vlasoch. V hornej časti svieti nápis Slovenské zápalky, v dolnej sa pripája me-

no výrobcu: Drevoindustria, národný podnik. Mama takmer po celú zimu udržiavala v byte stále ten istý oheň. Kúrili sme zväčša drevom. Ráno vždy na lopatke prenášala posledné žeravé uhličky zo spálne do kuchyne – z kachlí do sporáka – večer zase späť – zo sporáka do kachlí. Stačilo priložiť zopár polienok. Zápalky mala iba pre istotu: ako prvú pomoc, ako lekárničku. Pri búrke nimi zapaľovala sviečku-hromničku. A keď niekedy večer vypli elektrický prúd, vzala petrolejku so skleným cylindrom, povytiahla knôť, aby ho mohla zapáliť – a potom ma nechala sfúknuť zápalku. Mám maminu fotografiu, ktorú som urobil detským fotoaparátom značky Pionier, je trochu neostrá, no to nijako neuberá z jej krásy: mám ju na polici v knižnici, stále poruke, či skôr na dohľad, mama sa na nej chrbtom opiera o keramické kachle, ktoré celkom iste sálajú a vyžarujú teplo z jej verného ohňa.

Kováč a poštár

Kováč na nálepke kuje velikánsku 5. V päťdesiatych rokoch minulého storočia to mohlo znamenať len jedno – päťročnicu. No náš sused, kováč Gajdoš, nijaké päťky nekul. Vo svojej vyhni podkúval kone. Dovolil mi, aby som kladivom búchal po nákovu, aby som kliešťami držal v ohni podkovu. Dúchadlom sa doň privádzal prúd vzduchu. Vyletovali z neho iskry. Kone pri podkúvaní jemne pomykávali srstou. Spálená rohovina na kopytách vydávala prenikavú arómu: nikdy som sa nevedel rozhodnúť, či je to zápach alebo vôňa. Presviedčal som sám seba, že skôr to druhé, no nie vždy sa mi to darilo. Nahlas som koníky ťutoval: muselo ich to bolieť, no vraj nebolo, ani nás nebolí strihanie nechťov. Okolo sa mihol pán poštárko Adamec. Vozil poštu na dámskom bicykli bez rúry, mal vraj svoju, ako hovoril, viala

za ním pelerína, vzduch rozrážal šiltovkou. Vždy sa usmieval. V mostíku pod hornou perou sa mu na odkrytom zube, trojke vľavo, blýskala korunka zo striebra. Na nálepku sa nikdy nedostal. Počuť z nej iba jeho trúbku (viď THE POSTHORN, Made in Czechoslovakia, safety match).

Strelba

Z prvej triedy si pamätám iba na to, ako sme sa učili písať písmeno i: hrot kovového pierka sledoval mravcovu cestičku do kopca, až na samý vrchol, odkiaľ spadol do údolia a opäť sa štvoral do vrchu, bodka bolo slniečko. Druhou časťou pera bola drevená násadka. Nové pierka sa mosadzne ligotali. Keď som pri písaní príliš zatlačil, nožičky na hrote sa rozčapili – a bolo po písaní. Pierka sme používali aj pri ládovaní mažiarov, čiže

pri streľbe, slúžili nám ako malé lopatky na naberanie chlorečnanu draselného. Ten by pri náraze sám od seba neexplodoval, preto sme doň primiešavali zápalnú zmes zo zápalkových hlavičiek – oškrabovali sme ich nožíkmi. Mažiar sa skladal z kovového valca s uchom na jednom konci a s vyvrtanou dierou na druhom – práve do nej sme sypali chlorečnan; potom sme tam zasunuli piest. S uchom ho spájal silný oceľový drôt. Potom už len – prásk o stenu. Ozvala sa poriadna šľaha. Alebo aj šupa. Nálepku s písacím pierkom by som si najradšej dal zväčšiť a zarámovať, pretože bez zápaliel by som nedal ani jednu ranu a bez pierok by som nenapísal ani jednu vetu. To by sa mi páčilo: každá veta jedna delová rana. Môžem o tom iba snívať. Takže: snívam. V každej zápalke je oheň. A skoro v každej nálepke nejaká spomienka.